

PETER PRANGE

Poslednji
HAREM

Prevela s nemačkog
Mirjana V. Popović

Laguna

Naslov originala

Peter Prange
DER LETZTE HAREM

Copyright © 2007 by Droemersch Verlagsgesellschaft Th. Knauer
Nachf. GmbH & Co. KG, Munich, Germany
The book was negotiated through AVA international GmbH,
Germany (www.ava-international.de).
Translation copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

Posvećeno trima ženama mog života –

ženi što mi je podarila život,
ženi koja deli život sa mnom,
ženi koja će posle nas nastaviti da živi ovaj život.

*„Ja sam žena iz harema, osmanlijska robinja.
Beli pesak je moj otac, a Bosfor moja majka.
Mudrost je moja sudbina, a neznanje moja propast.
Bogato sam odenuta, iako me smatraju siromašnom,
gospodarica robinja, iako i sama robinja.
Nemam imena niti časti. Moj dom je ova palata,
u kojoj su sahranjeni bogovi i gde se uzgajaju đavoli,
zemlja svetinja, predvorje pakla.“*

anonimni autor

Sadržaj

Prolog
Noć želja
1895.
11

Prvo poglavlje
Božija senka
1904.
27

Drugo poglavlje
Evropljanin
1908/1909.
83

Treće poglavlje
Tajfun-paša
1909.
179

Četrto poglavlje

Kujundžija

1909.

281

Peto poglavlje

Frulaš

1914/1915.

347

Šesto poglavlje

Sin

1918.

421

Epilog

Poslednji harem

1923.

501

Fikcija i istina

511

Zahvalnost

519

O autoru

523

Prolog
Noć želja
1895.

1

Bila je noć Kadra. Ona se javlja samo jednom u mnogo godina, kada dan rođenja proroka Muhameda padne na poslednju noć ramazana, meseca posta, kada je Alah objavio Kuran svetu. Prema veri pravovernih, to je ona tajanstvena noć nad noćima kada se Tvorcu klanja sve što postoji na zemlji – biljke, životinje ili ljudi – i kada se ispunjavaju želje.

Eliza je tiho, da ne probudi svoju mlađu braću i sestre, ustala sa slamarice i obukla se. Bilo je toliko hladno da je cvokotala, a bose noge su joj se gotovo lepile za smrznutu ilovaču dok se šunjala ka vratima oprezno pipajući oko sebe. Kraj njih je pre spavanja ostavila svoj čojani mantil i vunene čarape. Trebalo je da se sastane sa svojom najboljom prijateljicom Fatmom i da se ove čarobne noći zajedno pomole za završetak rata što je već godinu dana besneo u njihovom selu. Otkada je započeo, Elizi i Fatmi nije bilo dozvoljeno da razgovaraju jedna s drugom. A ako bi se ipak na to odvažile, dobijale su batine.

Eliza je upravo navukla kapu na glavu kada začu glasove roditelja u kuhinji. Priljubila je uho na vrata i prisluškiivala.

„Neću pištolj u kući“, reče majka. „To samo donosi nesreću.“

„Moramo da se suprotstavimo“, odvrati joj otac. „Inače će nas cediti do poslednje kapi krvi.“

„Nije važno! I ranije smo nekako izlazili na kraj s njima, pa svi smo sultanovi podanici.“

„Ne, nismo! Mi smo Jermeni! Mi smo kršteni! Hrišćani! Nevernici! Zato nas mrze!“

„Moramo se pokoravati njihovim naredbama. Ako se suprotstavimo, sve će nas poubijati!“

„Bolje da nas ubiju nego da crknemo od gladi!“

Slab odsjaj lampe prodirao je kroz proreze na vratima. Dah joj je izbijao iz usta u belim oblačićima. Iako je imala tek devet godina, razumela je o čemu razgovaraju – već nedeljama njeni roditelji nisu pričali ni o čemu drugom nego o Turcima, Kurdima, Jermenima, njihovim sukobima i večnoj netrpeljivosti. Kada bi se deca tako srdito svađala, njih bi kažnjavali. A šta je sa odraslima? Ona začu napolju bat čizama, sve glasniji i glasniji, i ubrzo zagremeše tako teški udarci o vrata da se drveni zidovi zatresoše.

„Otvaraj“, povika jedan muški glas, „ili ćemo razvaliti vrata!“

Elizin mlađi brat, koji je spavao sa blizancima u drvenom krevetu, pospano se pridignu i zaplaka. „Pst!“

Eliza zvirnu kroz prorez u kuhinju. Dok je otac sakrivao pištolj u širokim čakširama, majka pođe da otvori. U kuću uđe čovek ogromnih brkova, sa kapom obavijenom šarenim svilenim maramama i sabljom u ruci. Eliza ga je poznavala. Bio je to kurdski haračlija. Pratilo ga je još desetak Kurda, koji uperiše puške u Elizine roditelje.

„Šta hoćete od nas?“, zapita otac.

„Nisi platio harač!“

„Nemamo novca! Već ste nam sve uzeli!“

„Da ti pomognem da nađeš?“

Haračlija zakorači ka Elizinom ocu. Činilo se da raste, nalik duhu iz boce što se pominje u bajkama, dok se Elizin otac doslovno sve više smanjivao.

Majka stade između njih. „Evo“, reče. Ona posegnu rukom u kecelju i izvuče vrećicu.

„To je sve što imamo.“

„Ne, to im nećeš dati!“

Haračlija gurnu Elizinog oca u stranu i uze vrećicu. „Eto vidiš! Što niste odmah dali?“ On gurnu novac u nedra. „Samo, to neće biti sve?“

Drhteći od hladnoće i straha, Eliza je posmatrala kako pretražuje ormare i police. Ako sada ne preduzme nešto, znala je da će svi gladovati do proleća, isto kao prošle godine. Ona se sagnu da bi natakla čojane nazuvke.

„Kuda ćeš?“, upita je brat. „Ne idi, ostani sa mnom!“

Dečak je pogleda očima punim straha. Eliza bi se najradije uvukla u drveni krevet sa njim. Ali to nije smela da učini. Morala je da ode kod prijateljice, koliko god da se plaši. Kako je Fatma objasnila, čarobne snage ove noći deluju samo ako se vernik moli i vlastitim očima vidi kako se tvorevina klanja Alahu.

Sa minareta seoske džamije mujezin je pozivao vernike na poslednju večernju molitvu.

„Ne plaši se“, šaputala je Eliza. „Učiniću da sve opet bude dobro.“

Ona poljubi brata i baci poslednji pogled na roditelje, koje je jedan Kurd čuvao dok su se ostali molili klečeći na tlu.

Eliza tada otvori prozor i nestade u noći.

2

U isto vreme, Elizina prijateljica Fatma šmugnu napolje kroz stražnja vrata roditeljske kuće. U lice joj dunu tako leden vetar

da se činilo kao da je zamrzao mujezinovu pesmu. Pošto je bila umotana u mekano, toplo jagnjeće krzno, hladnoća joj nije smetala. Morala je da požuri, jer je Eliza sigurno već čeka.

Fatma je još čvršće privezala maramu na glavi. Prijateljica joj valjda neće zameriti što kasni. Kao i uvek kada bi je grizla savest, već je unapred smišljala kako da se opravda. Ne, nije ona kriva što kasni – već njena majka. Posle večere istrljala je Fatmi ruke kanom, kao pripremu za proslavu sutrašnjeg Bajrama. Fatmin otac bio je Kurd, ali njena majka je Čerkeskinja, a sve čerkeske žene za ovaj praznik boje ruke u crveno. Fatmina majka uvek je govorila da su Čerkeskinje najlepše žene na svetu, zbog čega su samo one bile u sultanovom haremu. Ona je čvrsto verovala u to, baš kao što je Fatmin otac bio ubeđen u činjenicu da su svi Jermeni lažovi i varalice. Zato nije imalo nikakve svrhe da se buni što joj majka utrljava kanu u ruke. Eliza u to mora da poveruje, pa makar joj se nos smrzao dok je čeka. Fatma je već zaboravila da je sama zamolila majku da joj oboji ruke, kako bi ujutro bila isto tako lepa kao ona.

Fatma je oprezno zurila u tamu, trudeći se da je niko ne primeti. Snežne pahulje nečujno su padale s neba i blistale kao kristali na mesečini što se tu i tamo probijala kroz oblake. Nadala se da će vejavica uskoro prestati, inače Eliza i ona neće uopšte moći da vide čudo, a ako ga ne vide, neće im se ispuniti želje. Ona potrča kraj zamrznutog potoka koji je proticao iza roditeljske kuće. Seoski put bio je i suviše opasan. Njime su već nekoliko dana patrolirali sultanovi vojnici pokušavajući da spreče napade i pokolje između Jermena i Kurda.

Sneg pod Fatminim nogama tiho je škripao. Mislila je da će se u mraku bojati, ali nije – bila je previše uzbuđena da bi se plašila. Sada će videti nešto što je malo ljudi ikada videlo. U postavljenim čizmama od prevrnute kože, očevom daru, gazila je lakog koraka kroz sneg kao da pleše. Zašto Elizini roditelji

ne poklone iste takve čizme svojoj kćeri? Možda je ipak istina da su Jermeni zli ljudi.

Iznenada se Fatma trže. Na samo nekoliko koraka udaljenosti, pred velikom šupom za jagnjeće kože, ona ugleda oca u mećavi. Davao je naredbe petorici-šestorici zakukuljenih muškaraca, koji su skidali teške sanduke sa saonica i teglili ih u šupu. Šta li je to značilo? Otac je rekao da ide do tora na drugom kraju sela kako bi izabrao žrtvenog ovna koga će zaklati sutra ujutro.

Sat na tornju jermenske crkve poče da izbija. Fatma opet oseti grižu savesti. Činilo joj se kao da je Eliza zove. Iako je želela da sazna šta to otac radi kraj šupe, Fatma se zaputi preko zamrznutog potoka na drugu obalu. Ako je otac uhvati, njene želje neće dospeti do Alahovog uha – jer Eliza je nevernica, i kao takva ne može sama da izmoli čudo.

Fatma je osluškivala izbijanje crkvenog zvona kao putokaz, jer je trebalo da se drži upravo suprotnog pravca. U lakim čizmama odmicala je tako brzo da poslednji udarac zvona još nije zamro, a ona se već našla na širokom polju.

Tada u daljini odjeknu pucanj.

3

Zašto je Alah stvorio zimu? Zar mu nisu bili dovoljni proleće, leto i jesen?

Dok je trljao ruke nad otvorenim ozidanim ognjištem da bi se zagrejao, Fuad, trgovac iz prestonice vilajeta, s čežnjom se prisećao poslednjeg putovanja ovamo. Tada se jedne divne blage letnje noći pod otvorenim nebom zabavljao sa onom malom jermenskom bludnicom časteći sebe za prodaju četiri bale platna i sedam bačvi maslinovog ulja. Slatka mala droljica